

"Ir šviesa, ir tiesa mūs žingsnius telydi!"

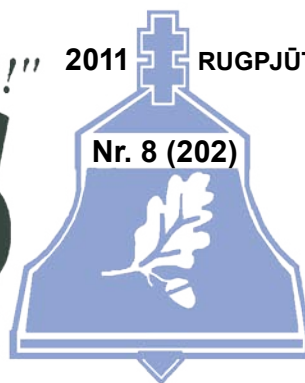
VARPAS

LIETUVOS LAISVĖS KOVOTOJŲ SĄJUNGOS LEIDINYS

2011

RUGPJŪTIS

Nr. 8 (202)

A. R. Šakalio pieš.

JUOZAS LUKŠA-DAUMANTAS

PARTIZANAS, LIETUVOS LAISVĖS KOVOS SĄJŪDŽIO ATSTOVAS UŽSIENYJE

90-METĖ GIMIMO SUKAKTIS,

60-METĖ ŽŪTIES SUKAKTIS

Rugpjūčio šventinė ir atmintinos dienos:

15-oji – Žolinė (Švč. Mergelės Marijos dangun ėmimo šventė);

Rugpjūčio 23-ioji – Europos diena stalinizmo ir nacizmo aukoms atminti ir Baltijos kelio diena,

Rugpjūčio 31-oji – Laisvės diena.

Sveikiname

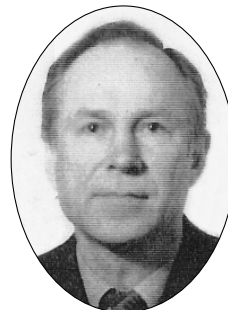
Joną Svetiką
85-mečio proga

Sofiją Jūratę Vyliūtę
80-mečio proga

Romą Treiderį
80-mečio proga

Jurgį Stašaitį
75-mečio proga

Oną Vašatkevičienę
70-mečio proga

Valdą Slavinską
55-mečio proga

Laimą Dieninį
40-mečio proga

Lenktynės su Mirtimi

Vytis, Skirmantas, Kazimieras, Araminas, Kęstutis, Skrajūnas, Daumantas... Tai tik keli iš daugelio J. Lukšos slapyvardžių. Per vienuolika kovos metų vienas žymiausių Lietuvos partizanų dažnai keitė savo vardus, tarsi norėdamas, kad jo neatpažintų nuolat šalimais sėlinusi mirtis. Reikia pažymėti, kad susitikimo su ja J. Lukšai pavyko išvengti ne kartą. Labai dažnai rezistentų gyvybę gelbėjo aplinkybės ir laimingi atsitiktinimai, kuriuos tarsi pakišdavo nežinia kieno nematoma ranka. Priešingu atveju jo veikla ir gyvenimas būtų pasibaigęs nepaėjus nė metams nuo tos akimirkos, kai devyniolikmetis J. Lukša žengė pirmuosius žingsnius kovos su sovietiniais okupantais keliu.

Jei ne sovietinė okupacija, J. Lukšos gyvenimas būtų pakrypęs visai kita linkme. Pasirinkęs architektūros studijas Kauno Vytauto Didžiojo universitete, jis ketino skirti savo energiją ne kovai, o kūrybai. Tačiau po dramatiškojo 1940-ųjų birželio daugeliui teko rinktis kitokį kelią. Į antisovietinę veiklą J. Lukša įsitraukė jau pirmame kurse. Iš pradžių jis platinė po pagrindinio spaudą tarp patikimesnių studentų,

o 1941 metų kovo 4 dieną įstojo į Lietuvos aktyvistų frontą (LAF), kuris, aktyviai ruošėsi sukilimui prieš sovietinius okupantus. Tačiau jau balandžio mėnesį sovietų saugumas suėmė LAF Vilniaus štabo narius, prasidėjo areštai ir Kaune. Vasaros pradžioje į NKGB akiratį pateko trys architektūros studentai, o birželio 6 dieną Kauno sunkių darbų kalėjime atsидuria ir J. Lukša.

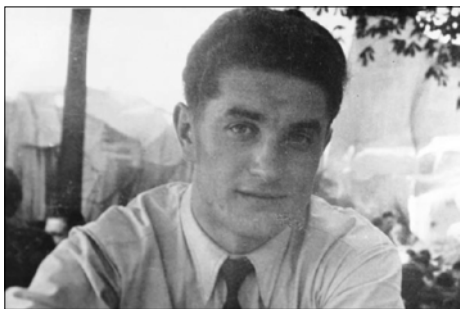
Byla sukurama vos per trejetą savaitių. Birželio 21 dieną NKGB tardytojai suformuluoja kaltinamąją išvadą, kurioje nurodoma, jog J. Lukša "prisipažino kaltu, kad priklausė slaptai organizacijai, kuriai vadovavo studentas Gediminas Ruzgys. Organizacijos tikslas – atkurti laisvą Lietuvą". J. Lukšos ir jo bendražygių laukė teismas ir mažiausiai 25 metai Sibiro lagerių, tačiau birželio 22-osios paryčiais prasidėjusi nacių invazija įvykius pakreipė dar prastesne linkme.

Jau prasidėjus karo veiksams, Kauno NKGB Tardymo skyriaus viršininkas Eusiejus Razauskas savo pavaldiniams nurodė: „Jei nebūtų galimybės suimtuosius evakuoti, išskirti iš jų pavojingiausius ir prieš išvykstant juos sušaudyti.“ Keturių šimtų pavojingiausiųjų sąrašą atsidūrė ir J. Lukša.

Tai buvo pirmasis susidūrimas su beveik garantuota mirtimi, tačiau nuo jos išgelbėjo keli įvykiai. Jau birželio 22 dieną kalėjimo prižiūrėtojai išsilakstė, palikę suimtuosius likimo valiai. Vėlų vakarą į kameras ėmė laužtis NKVD kareiviai. Jie išvedė daugumą kalinių į lauką ir išvežė juos nežinia kur. Tačiau toks likimas buvo skirtas ne visiems. Vienintelėje 4-ojo skyriaus kameroje laikytiems kaliniams, tarp kurių buvo ir J. Lukša, pavyko užsibarikaduoti. Kareiviams išsinešdinus, apie 7 ryto suimtieji išlaužė kameros duris ir išėjo į laisvę. O dar po trejeto valandų per LAF aktyvistų užimtą Kauno radiofoną jau skambėjo Lietuvos himnas ir pranešimas apie prasidėjusį sukilimą.

Smarkiai išsekęs J. Lukša kurį laiką praleidžia Raudonojo Kryžiaus globoje, o atgavęs jėgas drauge su broliu Antanu pėsčiomis patraukia Marijampolės link, į gimtąjį Juodbūdžio kaimą, esantį už 30 kilometrų nuo Kauno.

1944-aisiais Lietuvą vėl okupavus sovietams, J. Lukša su broliais nutaria pasilikti gimtinėje ir toliau kovoti už jos laisvę. Šią kovą teko pradėti iš naujo – ankstesni antisovietinio ir antinacistinio pagrindžio ryšiai, kuriuos aktyviai mezgė Juozas, jau buvo sutrūkinėję, daugeliui jo dalyvių pasitraukus į Vakarus. 1945 metais J. Lukša užmezga ryšius su pagrindine Lietuvos išlaisvinimo taryba. Dirbdamas

dokumentų skyriuje jis aprūpina dokumentais ne vieną laisvės kovotoją ar nuo bolševikų persekiojimų besislapstantį asmenį. Birželį jis įstoja į Lietuvos partizanų sąjungą (LPS), siekiantį sujungti į vieną organizaciją visus laisvės kovotojus. Štai čia ir prasideda J. Lukšos pažintis su „miško broliais“, netrukus smarkiai pakeisianti jo gyvenimą.

LPS vadovybės įgaliotas užmegzti ryšius su Suvalkijos partizanais, J. Lukša rugpjūčio mėnesį susitinka su Geležinio Vilko rinktinės vadovybe ir tariaisi dėl organizacinės veiklos. Legaliai gyvenantis pagrindininkas tampa svarbia miško jungtimi su išoriniu pasauliu, tačiau tai trunka neilgai: lapkričio mėnesį, sovietų saugumui minant ant kulnų, jam tenka skubiai trauktis iš Kauno.

Tą dieną numatyta partizanų vadų suvažiavime turėjo būti likviduota ar suimta visa pagrindžio vadovybė. Tačiau nuo katastrofos ir vėl išgelbsti lemtinigas atsitiktinumas.

1946-uosius J. Lukša ir jo brolis Steponas jau sutinka kaip Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės partizanas. Jis tuoj pat skiriamas Geležinio Vilko rinktinės Spaudos ir propagandos skyriaus viršininku, imasi leisti leidinį „Kovos keliu“, drauge su bendražygiais toliau mėgina sudaryti bendrą partizanų karinę vadovybę.

1946-aisiais šis procesas jau buvo nemažai pažengęs, tad mėgindamas jam sukliudyti, sovietinis saugumas ėmėsi naujų metodų – infiltruoti į partizanų vadovybę savo žmones, kuriuos būtų labai sunku įtarti bendradarbiaujant su priešu. Taip partizanų vadovybėje atsiranda buvę Lietuvos kariuomenės karininkai ar buvusio Lietuvos prezidento svainis. Tačiau didžiausią žalą partizanų judėjimui tuomet padarė vienas aktyviausių ir sėkmingiausiai veikusiu saugumo provokatorių – Vilniaus universiteto Anatomijos katedros vedėjas Juozas Markulis.

Iš svetainės „Lietuvos partizanai“

SKELBIMAS:

Ruošiamas bendras lietuvių ir ukrainiečių atsiminimų leidinys apie kovas už laisvę, tremtį, lagerius, disidentinį, Sąjūdžio bei Rucho judėjimus. Laikotarpis – nuo XX a. 30 m. iki Laisvės atgavimo. Laukiame Jūsų atsiminimų apie visus asmenis, kilusius iš Ukrainos žemių, kuriuos likimas suvedė pažinti, išgyventi sunkias, bet gražias atvirumo ir pasitikėjimo akimirkas aukščiau paminėtais istorijos laikotarpiais. Neleiskime nueiti užmarštin gyvajai istorijai. Medžiagą prašome pristatyti Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro darbuotojai Violetai Životkevičiūtei. Adresas: Didžioji g. 17/1, LT-01128 Vilnius, tel. (8-5) 275 53 24, faks. (8-5) 279 10 33, el. paštas: violeta@genocid.lt

Birželio sukilimo 70-mečio minėjimo aidai

Dr. *Povilas Jakučionis*

Sukilimo minėjimo renginiai, kaip ir pats sukilimas, nuvilnijo per visą Lietuvą. Iškilingiausiai paminėta Kaune, kur buvo pašventintas Sukilėlių Memorialas ir vyko turininga konferencija Kauno karininkų ramovėje. Vilniuje istorinė konferencija vyko Mokslų akademijos salėje, buvo padėtos gėlės prie sukilimo išvakarėse bolševikų sunaikinto Vilniaus sukilimo štabo atminimo lentos Gedimino prospekte ir pagerbti žuvę sukilėliai Rasų kapinėse. Nors konferencija Vilniuje sulaukė Ministro Pirmininko A.Kubiliaus sveikinimo žodžių, tačiau nei vienas iš trijų aukščiausių valstybės pareigūnų Sukilimo minėjimuose nedalyvavo. Gal buvo baimintis Kremliaus ar S. Vyzentalio centro propagandistų eilinio išpuolio prieš Lietuvą ir nenorėta suteikti jiems preteksto? Jei taip, tai vertėjo pagalvoti, ar toks atsargus elgesys nesustiprins tų pačių propagandistų melo poveikio Europos visuomenei. Esą Lietuvos valstybės vadovai pripažįsta sukilėlių padarytus nusikaltimus žmoniškumui. Kad sukilėliai, dar prieš vermachtui įžengiant į Kauną, pradėję žydu naikinimo akcijas, nors tos akcijos iš tikro buvo nacių zonderkomandų provokacijos. Galimas daiktas, jog tose komandose buvo ir lietuvių nacių kolaborantų. Iš tikro saujelė nusikaltėlių neturi teršti dešimčių tūkstančių jaunų sukilėlių pasišventimo kovai už išsilaisvinimą iš pavergėjų.

Šiomis dienomis žiniasklaidoje vyko istorikų, politikų ir visuomenės veikėjų diskusijos. Kalbėjo ir Sukilimo dalyviai. Nuomonių būta įvairių: ir atiduodančių deramą pagarbą tautos sukilimo dalyviams, ir Sukilimą kritikuojančių, kaip nieko gero tik nuostolius tedavusių, savo tikslų nepasiekusių. Kita vertus, istorijoje retas sukilimas prieš pavergėjus savo tikslą pasiekė. Ne išimtis ir 1831 ar 1863 metų sukilimai. Ir ne sukilėlių kaltė, jog jėgos buvo per daug nelygios ar priešas šėtoniškai klastingas ir žiaurus.

Diskusijose istorikas A. Kasparavičius ir dar kiti kurie Sukilimą piešė vien juodomis spalvomis. Jie Sukilimo paruošimą ir organizavimą priskyrė vien nacių Vokietijai ir tik nacių tikslams pasitarnavusį. Tuo tarpu tikrovėje buvo ne taip. Ir tą mena dar gyvi Sukilimo dalyviai ir liudininkai. Sukilimo idėja Lietuvoje brendė nuo pat pirmųjų sovietinės okupacijos mėnesių, nuo represijų pradžios. Sovietams panaikinus Lietuvos kariuomenę, dauguma karininkų ir puskarininkų neperėjo į raudonosios armijos tarnybą, bet išėjo į atsargą. Likvidavus Lietuvos šaulių sąjungą, šaulių bendruomenės nesuiro. Ne visi atidavė ginklus. Sovietams uždraudus studentų ir kitas jaunimo organizacijas, jos veikė nelegaliai. Nariai telkėsi į būrelius, keitėsi informacija, diskutavo, tarėsi. Iš už Vokietijos sienos

pradėjo skliti žinios, jog SSRS ir Vokietijos karas neišvengiamas ir jis greitai prasidėsias. Tokios žinios kėlė pavergtųjų dvasią ir viltį, pasinaudojus dviejų grobuonių tarpusavio kova, atkurti Lietuvos nepriklausomybę. 1941m. birželio mėn. sovietų pradėtos masinės represijos ir teroras, areštai ir trėmimai tik sustiprino ryžtą sukilti. Reikėjo ginklų. Jų buvo galima gauti tik iš raudonarmiečių sandėlių. Nei Vokietija, nei tuo labiau Antantės valstybės ginklų nežadėjo ir nedavė.

Sovietų persekiojami Lietuvos kariškiai, buvę valstybės tarnautojai, uždraustų visuomeninių organizacijų vadovai ir aktyvistai, slėpdamiesi nuo areštų, slapta pereidavo Vokietijos sieną. Iki 1940m. lapkričio, kai buvo įkurta LAF-o organizacija, tokių pabėgėlių buvo apie 1000. Tai jie, bet ne naciai kūrė LAF-o sukilimo centrą egzilyje. Sukilimo centrai Vilniuje ir Kaune kūrėsi vėliau vietinių kariškių ir akademinio jaunimo iniciatyva. Vietose konspiracijos tikslais sukilėliai būrėsi mažomis grupelėmis vadinamais „penketukais“. Jų ryšiai su štabais buvo minimalūs. Siekta išvengti grupinių areštų. (Antrosios sovietų okupacijos laikais panašiu principu kūrėsi ir veikė neginkluoto pasipriešinimo organizacijos).

Pasipriešinimo, sukilimų organizacinių centrų įsikūrimai užsieniuose nėra naujiena ar retenybė ir vien dėl to įsikūrusį Berlyne LAF-ą nereikėtų laikyti nacių dariniu. Kur daugiau tuo metu galėjo toks centras įsikurti ir būti saugus? Naciai, ruošdamiesi karui su SSRS, laikinai toleravo sukilimo idėją, bet ir kėlė nepriimtinus reikalavimus paklusti. Pulk. K. Škirpa dar prieš karo pradžią įspėjo štabus Lietuvoje – vokiečiais nepasitikėti. Tolimesni įvykiai tuos spėjimus patvirtino. Sukilėliai liko „vienų vieni“. Pulk. K. Škirpa nacių vadovybės pritarimo sukilti negavo. Jis ir kiti štabo nariai karo pradžioje iš Berlyno nebuvo išleisti, liko lyg namų arešte. Reicho vadovybė draudė lietuviams sukilti, sudaryti Lietuvos Laikinąją Vyriausybę ir skelbti Nepriklausomybės atkūrimo Deklaraciją. (Ar skaitytojai toks elgesys neprimena didžiųjų valstybių vadovų elgesio 1990 metų pradžioje?). Berlynas draudė vermachtui turėti bet kokius kontaktus su sukilėliais, kaip su Lietuvos valdžios atstovais. Jie jautėsi tokie stiprūs, jog jokia sukilėlių parama – nepageidautina. Toks buvo realus „bendradarbiavimas“.

Pirmosiomis karo dienomis Berlynas ne tik draudė lietuviams sukilti, bet ir bandė jiems kenkti. Nereiti buvo atvejai, kai vokiečiai sukilėlius sušaudydavo. Mano gimtajame kaime antrąją sukilimo dieną vokiečių žvalgybos būrys, išėjusius juos pasveikinti, 8 sukilėlius suguldė į pakelės griovį ir sušaudė. Prieš tai sukilėliai, ginkluoti tik pistoletais, buvo atėmę iš raudonarmiečių tanketę, jos igulą nuginklavę paleido, parodę kelią į rytus. Tokia buvo sukilėlių moralė. Tą pačią dieną vokiečiai Alytuje sušaudė 42 sukilėlius.

Panašių įvykių, tada vadintų „nesusipratimais“ buvo Žemaitijoje ir kitose vietose. Ar vermachtu delsimas įžengti į Kauną nebuvo tyčinis? Gal jie laukė kol gestapo zonderkomandos padarys savo kruvinas provokacijas? Ar norėta, kad sukilėliai turėtų daugiau nuostolių nuo besitraukiančių raudonarmiečių, panašiai, kaip sovietinė armija delė forsuoti Vyslą Varšuvos sukilimo metu 1944-jų žiemą? Štai koks buvo realus „bendradarbiavimas“ su naciais.

Faktiškai Sukilimas visoje Lietuvoje vyko spontaniškai. Tik signalą sukilti davė LLV Deklaracijos paskelbimas per Kauno radiofoną. Sukilimo štabas Vilniuje buvo bolševikų sunaikintas, organizatorių iš Berlyno vokiečiai neišleido. Kauno štabas veiksmams vadovavo tik Kaune ir jo apylinkėse. Kitose vietovėse sukilėliai telkėsi, ginklavosi ir veikė kaip patys išmanė.

Tokiems Sukilimo kritikams, kaip istorikas dr. A.Kasperavičius ar prof. S.Sužiedėlis (JAV), sukilėlių veikloje nematantiems nieko gero tik tarnystę naciams, dar kartą reikia priminti konkrečius sukilėlių darbus, jei jie tautos sukilimo prieš pavergėjus savaime nelaiko vertybe. Sukilėliai iš NKVD kalėjimų išlaisvino per 3000 politinių kalinių, kuriems grėsė sušaudymas arba mirtis nuo išsekimo. Gaila, jog jie nespėjo laiku išlaisvinti visų politinių kalinių. Tuomet nebūtų buvę Rainių, Pravieniškių, Červenės ir kitų žudynių. Jie išlaisvino daug bolševikų nespėtų išvežti į Sibirą tremtinių. Ar tūkstančiams žmonių išgelbėtos gyvybės nėra vertybė? Sukilėliai saugojo nuo sunaikinimo visiems gyventojams svarbius objektus – elektrines,

tiltus, geležinkelio stotis, pašto ir kitas įstaigas. Nereikia būti neregiais ar daltonikais ir matyti vien juodą spalvą – žydų Holokausto pradžią.

Žydų Holokaustas Lietuvoje yra skaudus ir tragiškas mūsų istorijos faktas. Tik priskirti jį sukilėliams yra nedora. Sukilimo eigoje, kai vermachtas jau kontroliavo miestus ir svarbius kelius, o raudonosios armijos likučiai netvarkingai miškų ir kaimų keliukais bėgo iš Lietuvos, prie sukilėlių prisiplakė nemaža atsitiktinių pakeleivių, jų tarpe ir iš kriminalinio pasaulio. Kas norėjo, tas ir užsirišo baltą raištį ant rankovės, o gestapas tuo naudojosi. Šie prisiplakėliai daugiausia ir prisidėjo prie gestapo organizuoto žydų naikinimo. Visi jie arba žuvo karo veiksmuose, arba buvo sušaudyti antrosios sovietinės okupacijos metais. Niekas Lietuvoje tų žmogžudžių negailėjo ir dabar nepasigenda.

Dera pasakyti keletą karčių žodžių apie birželio 29–30 dienomis vykusią tarptautinę konferenciją „SSRS ir Vokietijos karo pradžią Baltijos šalyse 1941 metais“. Nevykusiai parinkti pranešėjai, tendencingai traktuodami Sukilimo tikslus ir sukilėlių veiksmus, priskirdami jiems gestapo ir kriminalinių pakeleivių padarytus nusikaltimus, brutaliai šmeižė ir skaudino salėje buvusius sukilimo dalyvius ir jų artimuosius. Tomis dienomis, kada dar vyko Sukilimo pagerbimo renginiai, valstybės pripažinti kariais savanoriais sukilėliai čia buvo pažeminti ir apšmeižti. Ar tam jie buvo kviečiami į šią konferenciją? Ar konferencijos rengėjai pagalvojo apie žmonių, kurie šventai tikėjo, jog kovoja tik už Lietuvos išlaisvinimą, dvasinę būseną po patirto purvino melo dušo?

Lietuvos Respublikos Vyriausybė Lietuvos Respublikos visuomeninėms organizacijoms

MOKSLINĖS KONFERENCIJOS, SKIRTOS 1941 M. BIRŽELIO SUKILIMO 70-MEČIUI, K R E I P I M A S I S

dėl 1941 metų birželio sukilimo atmintinų vietų Vilniuje įamžinimo
Vilnius, 2011 m. birželio 21 d.

1941 m. birželio 23 d. Lietuvių Tauta, sukilusi prieš sovietų okupantus, atkūrė Lietuvos Valstybės Nepriklausomybę. Lietuvių Tauta šiuo sukilimu aiškiai deklaravo savo laisvės siekį, išlikusį visuose tolesniuose istorijos vingiuose ir atvedusį mus į šiandienos Lietuvos Valstybę.

Vilniuje, Lietuvos sostinėje, kur buvo centrinis sukilimo parengimo štabas ir vyko aktyvi kova prieš okupantus, neturime valstybės iniciatyva ir lėšomis pastatyto nė vieno paminklo, atminimo plokštės ar ženklo, įamžinančių istorinių 1941 m. sukilimo įvykių vietas. Nesutvarkytos ir neprižiūrimos žuvusių sukilėlių palaidojimo vietos Vilniaus Karių kapinėse.

Mokslinės konferencijos dalyviai, atsižvelgdami į tai, ir suvokdami tų metų įvykių ypatingą reikšmę Lietuvos Valstybės kelyje, laiko, kad 2011 metais, kai minime Lietuvai itin reikšmingo 1941 m. visos Lietuvių Tautos Bir-

želio sukilimo prieš sovietų okupaciją 70-metį, būtina:

- neatidėliojant pavesti Lietuvos Valstybės atkūrimo istorijos tyrimo ir atmintinų datų paminėjimo komisijai kartu su kitomis valstybės valdymo ir valdžios institucijomis parengti Lietuvių Tautos Birželio sukilimo vietų Vilniuje įamžinimo programą bei ją įgyvendinti bendradarbiaujant su visuomeninėmis (pilietinėmis) organizacijomis.

- prašyti Lietuvos Respublikos Vyriausybę numatyti finansavimą Lietuvių Tautos Birželio sukilimo vietų Vilniuje įamžinimo programai įgyvendinti.

Konferencijos dalyvių vardu, mokslinės konferencijos organizatoriai: Lietuvos mokslų akademija, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, Lietuvos 1941 m. birželio 22-28 dienų sukilėlių sąjunga

Jonas Visockas

Irena Janina Vaičekauskaitė

Tik ji visiems viena

Skaitau ne seno laiko manuskriptą.
Aš ją senuos piliakalniuos skaitau –
Kankintą, vargintą. Ir šaudytą. Ir tryptą...
Ir klausiu pats savęs: gal jai nusikaltau?..

Gal nedrįsau tada, kai žemė verkė,
Rūsčiai ištarti sau – tylėt gana!
Ir tų, kurie gal klydo, nepasmerkti,
Nes LIETUVA visiems tiktai VIENA!

Ji metą rūstų, sunkų, karčiai nykų,
Kai keitės herbai, vėliavų spalva,
Tiktai žemėlapiuose laikinai išnyko,
O širdyse išliko LIETUVA!

Gal bus dar visko. Herbai kis. Ir spalvos...
Kosmopolitų šūkliai suvešės...
Tik LIETUVOS, kur slėniai, upės, kalvos,
Mums iš širdžių joks priešas neišplėš!

*

Kiek amžių siekta lenkinti. Ir „prūsinti“. Ir rusinti.
Gal buvome pridusinti, bet neuždusinti!

Pavasario vėjams smuikuojant

Pavasario vėjai smuikuoja
Virš upių, kalnų ir miškų.
Švelnioji gaidelė-skaidruole,
Vilties žarijėlę įpūsk!

Prigesus nuo vargo ir skurdo,
Ji glūdi lietuvių širdy.
Ištrūkus iš cerberio urvo,
Ji supas letargo valty.

Pavasario vėjau-vėjuži,
Smuikuok ir tiktai nenutilk!
Nors esam pavargę, palūžę,
Padėk mums iš naujo užgimt.

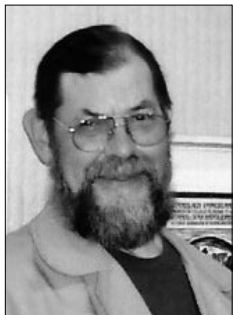
Brolių širdys – šilo gėlės

Partizanų ryšininkei
Onutei Subačiūtei-Valevičienei
Iš anapus Nemunėlio
Atplukdysiu šilo gėlę
Tau, Sesyte mylima,
Kai laisva bus Lietuva.

Šiuos žodžius ištare lūpos
Jau nutilo amžinai...
Prie kapelio Sesė klūpo.
Širdyje kančios žaibai.

Neliūdėki, Sese! –
Guodžia paukštė ažuole. –
Brolių širdys – šilo gėlės
Žydi Laisvės Aukure.

Žaidimas Lenkijos istorijos korta

Antanas Rimantas Šakalys

Kai kurie naujieji mūsų istorikai pamėgo žaisti Lenkijos istorijos korta, nes lenkai už tai dosniai atsilygina ordinais, kryžiais ir dar nežinia kuo. Kai kam iš jų norėtusi švęsti Lenkijos 1791 m. gegužės 3 d. konstitucijos dieną labiau nei Lietuvos istorijos reikš-

mingas datas.

Kiekviena valstybė, tauta tegu švenčia savas reikšmingas jų istorijos datas. Tai jų patriotinė priedermė. Mes turime savų reikšmingų istorinių įvykių, datų. Paskutinis Liublino uniją ženklantis ryšys buvo nutrauktas tik atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, kai Popiežius Jonas Paulius II 1991 m. gruodžio 24 d. Lietuvos teritorijoje įkūrė dvi bažnytines provincijas – Vilniaus ir Kauno arkivyskupijas su sufraganinėmis vyskupijomis. Lygiagrečiai buvo pertvarkytos ir kaimyninių Lenkijos bei Baltarusijos vyskupijos. Simboliška, kad iš Lenkijos kilęs popiežius, šiais aktais įtvirtino Vilniaus arkivyskupijos priklausomybę Lietuvai, atskyręs priklausomybę nuo Lomžos.

Istorikų nusikalbėjimai apie lenkiškos konstitucijos svarbą mūsų valstybei – akivaizdūs. Juk toje

konstitucijoje apie Lietuvą nėra nė žodžio. Tai Lenkijos konstitucija, ir tas tvarinys skirtas norint šiek tiek apriboti lenkų bajorų privilegijas, jų amžiną lėbavimą, vedusį į valstybės merdėjimą bei visišką jos praradimą. Vėliau, tą vadinamą Žečpospolitą, Austrija, Prūsija ir Rusija be jokios užkandos sėkmingai suvalgė. Taip baigėsi „Baroko kelias“. Konstitucijoje apie Lietuvą, net kaip sąjunginę ar autonominę Žečpospolitos dalį, iš viso nekalbama. Ta konstitucija iš esmės naikino tik paskutines Lietuvos valstybingumo liekanas. Minimoje Lenkijos konstitucijoje panaudoti tekstai, paimti iš 1789 m. Prancūzijoje paskelbtos Žmogaus ir piliečių teisių deklaracijos. Prolenkiški mūsų istorikai tą konstituciją garbina tarsi ji galėtų būti pavyzdžiu mūsų teisinei sistemai. O juk mes, lietuviai, į pasaulį išleidome net tris Lietuvos Statutus ir tų statutų nuorašai rankraščių pavidalu surandami Londono, Paryžiaus ir kitų valstybių bibliotekose, rusai jais naudojami kurdami savo teisynus.

Mūsų istorikams ir teisininkams verčiau vertėtų susirūpinti dabartine mūsų teisine sistema, kuri, nusižengdama demokratijos nuostatoms, leidžia skaldyti valstybę tautiniu pagrindu, leidžia veikti tautiniu pagrindu kurpiamoms partijoms (Lenkų rinkimų akcija, Lietuvos rusų sąjunga). Jau nekartą įsitikinta,

kad šios partijos nėra lojalios Lietuvos valstybei, kad vykdo valstybingumui kenksmingą politiką. Kitos tautinės mažumos stengiasi integruotis į Lietuvos valstybinį gyvenimą ir pagal savo įsitikinimus renkasi sau artimas partijas bei neužsiima antivalstybine veikla. Juk gyvename tautinėje valstybėje, kur pagal įstatymus visi turime mokėti valstybinę kalbą, mokėti rašyti, taigi visi turime baigti lietuviškas mokyklas. Juk čia yra mūsų etninės žemės, o lenkai, rusai, susitelkę į partijas, šeiminkauja ne Lietuvos valstybės labui, steigia net savo aukštąsias mokyklas. Panašu, kad turime įteisintą „penktąją koloną“.

Visos tautinės mažumos turi integruotis į mūsų tautos gyvenimą ir tam pagrindas turi būti geras lietuvių kalbos mokėjimas. Juk turkai Vokietijoje net nekelia klausimo dėl turkų mokyklų, o jų ten yra apie penkis milijonus. Lenkų diasporą JAV sudaro apie 10 mln. tos tautybės gyventojų, tačiau ten nėra nė vienos lenkiškos valstybinės mokyklos. Ir nepriekaištaujama, kad JAV politika ydinga. Iš tikrųjų ten

nėra lietuviškų demokratijos grimasų, todėl nėra ir tautiniu pagrindu sukurptos kokios Lenkų rinkimų akcijos ar Rusų sąjungos.

Nors mūsų valstybę kūrė ir sudaro lietuvių kamieninė tauta, tačiau mūsų valdžios tautinis stuburas susivienodina su karklo stuburu. Antai pasigirdo, kad Ispanijoje atidaromas Lietuvos ir Lenkijos kultūros centras. O kodėl ne Lietuvos, Latvijos ir Estijos kultūros centras? Juk į mus žiūri pasaulis kaip į Baltijos seseris. Ką apie tai galvoja Baltijos valstybių vadovai? Juk kasmet šių šalių vadovai susitinka pasitarti vis kitoje valstybėje! Iš kur atsiranda Lenkija? Su Latvija mus sieja ir giminystės ryšiai – visgi esame baltai. O ir estų liuteroniškas praktiškumas mums nepakenktų. Iš kur tas siekis slaviškėti?

Bežaisdami Lenkijos istorijos korta, nesusimąstome, kad vyksta „integracija“ Lenkijos ir Rusijos kryptimis.

Metas liautis.

Pagerbti žuvę už Lietuvos laisvę

Gintaras Lučinskas

Gegužės 29 d. minėjome Dainavos apygardos Kazimieraičio rinktinės Geležinio Vilko grupės partizanų Boleslovo Stankevičiaus-Sakalo (g. 1928) ir Alfonso Grabavičiaus-Šūkio (g. 1927) bei Dainavos apygardos Merkio rinktinės III bataliono partizano Antano Radžiaus-Šturmo (g. 1923) žūtį.

Renginio dalyviai rinkosi Alovėje (Alytaus r.). Švč. Trejybės bažnyčioje parapijos klebonas kun. Stanislovas Stankevičius ir DK Birutės MPB kapelionas mjr. Saulius Kasmauskas aukojo šv. Mišias už Rakatanskų kaime (Daugų valsč.) žuvusius partizanus ir apylinkės gyventojus. Per pamokslą kunigas kalbėjo, kad daugelis nukentėjo nuo karo ir pokario audrų, tačiau partizanai savo pareigą – tarnauti Dievui ir Tėvynei – atliko iki galo. O mūsų pareiga: juos pagerbti, pasimelsti ir nulenkti galvas prieš tuos jaunos vyrus, kurie kovojo ir žuvo už idėją.

Po pamaldų vyko į partizanų žūties vietą Rakatanskų miške (prie Rakatanskų k., Daugų sen.), kur buvo šventinamas paminklinis atminimo ženklas. Dalyvavo Alytaus apskr. A. Juozapavičiaus šaulių rinktinės Alytaus 2-os kuopos šauliai ir, mokytojos Onutės Grybauskienės vadovaujami, jaunieji šauliai iš Makniūnų pagrindinės mokyklos (direktorė Elena Ramanauskienė), LLKS Dainavos apygardos partizanas Juozas Laukevičius, Laisvės kovų dalyviai, Sausio 13-osios brolijos atstovai bei kiti svečiai.

Uždegtos atminimo žvakutės prie kuklaus paminklo, tylos minute pagerbtas žuvusių partizanų atminimas, renginio dalyviai sugiedojo himną. Pa-

Žuvusiųjų už laisvę pagerbimo vietoje

minklinį atminimo ženklą pašventino kapelionas mjr. Saulius Kasmauskas.

Šio renginio organizatorius, Laisvės kovų dalyvis Vytautas Mačionis, apžvelgė partizaninių kovų, kurios siekia 1940 m., eigą. Geležinio Vilko grupei (tėvūnijai) vadovavo vienas įžymiausių partizanų vadų Vaclovas Voveris-Žaibas. Ne visi partizanai žuvo atvirose kautynėse. Dauguma, išdavus jų slaptavietes, gyvybės neteko bunkeriuose.

Paminklinis atminimo ženklas pastatytas šalia buvusio, 1948 m. gegužės 31 d. sunaikinto, bunkerio, kuriame žuvo skyriaus vadas B. Stankevičius-Sakalas, o partizanas A. Grabavičius-Šūkis (abu iš Sapiegiškių k., partizanai nuo 1947 06 09) suimtas sunkiai sužeistas, bet po savaitės mirė Vilniuje (spėjama, kad mirė Karo ligoninėje). Taip pat suimtas sužeistas

Kazimieraičio rinktinės Vanago grupės partizanas Petras Mikalonis-Lubinas (g. 1924 Ryliškių k., partizanas nuo 1945 m.), kuris buvo nuteistas, kalėjo lageryje Irkutsko srityje ir sušaudytas 1953 m. gegužės 8 dieną.

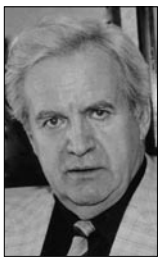
Atminimo ženkle iškaltos dar 3 pavardės: 1946 m. lapkričio 14 d. Rakatanskų k. žuvusio būrio vado A. Radžiaus-Šturmo; Rakatanskų k. gyventojų Jono Černiausko (g. 1911, žuvusio 1945 12 15) ir 1948 m. birže-

lio 24 d. Purvelių k. žuvusios Geležinio Vilko grupės partizanų ryšininkės Genės Čiraitės (g. 1927).

Sausio 13-osios brolijos narys Alfonsas Vitkauskas padėjo už puikiai suorganizuotą renginį, kurio dalyviai nepabūgo pavasariško lietaus, bet turėjo gerą progą patirti tokias gamtos sąlygas (lietus, drėgmė, uodai), kuriomis partizanai gyveno nuolat, o mokytoja Onutė Grybauskienė dėkojo už gyvosios istorijos pamoką jauniems šauliams – moksleiviams.

ŽALVARINIS VARPAS PARTIZANUI VARPUI

Skiriu broliui Viktorui, partizanui Varpui

Balys Urbonas,
Laisvės kovų dalyvis, žurnalistas

Nežinau, nes neprisimenu, kokia tai buvo 1990-ųjų metų dienos popietė. Kaip ir visada su radijo garso režisieriumi Kęstučiu Mateika rengėme mano (vėliau tapusią labai populiaria) laidą „Lietuvių godos“. Komponuodami tos laidos tekstą su įvairiažanre muzika, naudojome ir varpo garsą. Kaip tam tikrą leitmotyvą, jungiantį ir teksto, ir muzikos mintis, bylojančias pokario partizanų kovą už Lietuvos laisvę.

Laidos tema man buvo itin jautri ir kažkas visą laiką kirbino gerklę lig pat širdies: kaip būtų smagu, jei mano broliai partizanai – Antanas-Varnas ir Viktoras-Varpas būtų sulaukę laisvės. Bet... Žuvo jie, kaip ir tie tūkstančiai Lietuvos vyrų patys sau prisiekę: „Negalime leisti, kad mūsų kalba, giesmės, dainas ir maldas savam vėrinyje supynusi, išnyktų, negalime leisti, kad dvasių lietuvių, tiek amžių ugdytą, tironas raudonas sumaitotų, negalime leisti, kad Didžiąją Kunigaikštystę turėję, – nuo marių lig marių, dabar jau tik prie Baltijos prigludę – išlikę, išnyktume mes be garso, be ženklo, be vardo! Neleisim, kad šitaip įvyktų! Geriau jau žūsim – pražūsim, žiną už ką ir dėl ko...“

Na, mano broliai partizanai Antanas ir Viktoras, tikriausiai, taip mąstė. Jaučiu. Juk kraujas tai vienas.

Kažkaip susigūžiu ir pašiurpstu, kai iš garso kolonėlių mūsų aparatinėje, nutolstant varpo skambėjimui ligi piano pianissimo suskamba į laidą perrašoma V. Kernagio atliekama B. Brazdžionio žodžiams daina „Šaukiu aš tautą“, ir... Pamatau akis... Savo brolio, partizano Varpo... Ir... Motinos akis. Jų abiejų akys, vienos į kitas įsmigę:

– Viktorule, vaikeli... Labai perlijo? Labai pailsai? Tavo veidas net pajuodis...

– Ne! Nepavargau. Ten, – „vajenkomė“, aš su vėjeliu. Visur – buvau pirmas. Visas normas išlaikiau. Visus aplenkiau, tik granatą toliau už mane Rutkausko Antanas iš Kulonių numetė. Priėjęs kažkoks politrukas plojo man per petį ir sakė: „Tarybinei kariuomenei bus garbė tave turėti.“

– Neturės jie manęs! Svetimoje kariuomenėje – netar-nausiu. Ne! Geriau jau mirsiu!

– Tai, vaikeli, ar neužtenka Antanielio po žami gulinco? – Mama rimtai susirūpinusi ištaria klausiamai žvelgdama į sūnų.

– Jis mane ir šaukia... – Ramiai ir tvirtai atsako Viktoras.

Mama nušluosto ašarą, bet Viktorui tai – nė motais.

O Kęstutis mano laidos „Lietuvių godos“ garso režisierius, mikseruoja (pamažu tildo) L. V. Bethoveno 9-tosios patį finalą ir pamažu iškelia (garsina) varpo garsą. Kaip gražiai susilieja toji geniali muzika su žema tilindžiuojančio varpo gaida.

– Ar šitaip bus gerai? – klausia manęs garso režisierius. Tyla. Vėl klausimas, vėl tylą. Ir taip kelis kartus...

– Na, kas tau yra? Ko užsisvajojai?

– Neužsisvajojau, o užsigalvojau... Girdžiu dviejų varpų skambėjimą... Varinį ir brolio partizano Varpo žmogiškąjį, ataidintį tarsi iš po gilios žemės.

O, varpe, tu! Paskelbei vėlei Atgimimo laiką naują,
Iš varpinių ir bokštų...

O, VARPE, tu! Kodėl neateini, praliejęs jauną kraują,
Pakelti laisvės tosto?!

Keista tiesa... Negyvas žalvaris vis aidi, kaista,
Atrodo, dangų perplėš...

O žodžiai Tavo lūpose tiek kartų tiesą saistę –
Nutilę... Kas išnarplios? –

Viola spygliuota apraizgytą varinį laisvės varpą
Vis aidintį – din dan?..

O ir Tave iš Paveisiejo balų, partizane VARPE,
Ar kas iškels krantan?

Ar kas iškels krantan, kad skelbtum vėlei tiesos žodį,
Kritęs už brangią laisvę?

Ar ryšis kas, tautai iš melo liūno kelią rodyt.
Kaltųjų nenuteisę?..

Ak, tie žodžiai... Tada štai taip susirikiavę, kaip tie miško partizanai pageltusiose nuotraukose, nedavė ramybės ir negalėjau jų vėliau neužrašyti. Taigi, tada prieš gerus trisdešimt aštuonerius metus brolis Viktoras dar buvo gyvas... Atrodo, 1949-ųjų pavasaris tai buvo... Jis – pasišokinėdamas kiūstelėjo per sodelį link trobos ir labai linksmu balsu šūktelejo:

–Labas, Mama!

Mama pasisukus net nustėro... Prieš ją stovėjo žalsva lietuviška kario uniforma dėvintis sūnus. Už kepurės dirželio, šone dvigubo blizgančio kryžiaus, buvo užkišta graži alyvos šakelė.

– Voi, vaikeli, Viktorule, tu many nepaklausei. Išėjai. Ir tu tynais neilgai būsi. Pakiš ruskis kur po Baltaberžo kerpli...

– Nu kū dar tu ca... O gal parais su laisvi? – įsiterpė tėvas atriekdamas juodos duonos riekę.

– Parais, parais... – Mama, pildama ką tik pamelžtą pieną į puodelį, laikėsi savo: „Niekas neparajo ir jis neparais...“

– Tai jam tep skirta bus... – tėvas gynė savo tiesą.

Susivokiau: Mama norėjo palenkti Viktorą, kad Jis išeitų iš miško, kad Jis dar sugrįžtų. Įkalbinėjo, kad jaunesnių brolių pagailėtų: „Juk, vaikelai, sribai iš mūs viskų atims, o paskun ir in Sibirų išveš...“ Jau su šiais žodžiais ir ašarom apsipylė.

– Kap aš dziaugiaus, kap jau ir tu pernai pasėmei dalgį ir Akmenio balon pagerintų pievų pjovei... Keturi broliai su tievu ir su diedi. Oi, kap gulės in pradalgės cieį mociejukai ir cieį dobilukai... Cik pradiejom ant kojų stocis, o tu...

– Mama... Negaliu sugrįžti. Jau prisiečiau.

Ir kaip netikėtai pro sodelį atėjo, taip pro jį ir išėjo... Gal link Dainamiškio?... Dingo vakaro tamsoje.

– Tai kas vis dėlto juos, tuos jaunus mūsų kaimo vyrus agitavo eiti į mirtį? – paklausė manęs garso režisierius Kęstutis Mateika tuomet, kai jis apipavidalindamas į „Lietuvių godų“ laidą mano įdėtą Maironio eilėraštį „Miškas užia“ jautriai tildė (mikseriavo) J. Naujalio „Svajonės“ garsus ryškindamas pavienius šautuvo šūvius aidinčius, nuaidinčius...

– Tai kas juos agitavo? – neatstojo Kęstutis, – kad jie į tuos miškusėjo...

– Niekas. Gal Maironis, gal Darius ir Girėnas, ar kokie kiti Lietuvos didžiavyriai? Na... Pirmiausia juos pašaukė – širdies balsas. O gal anų išėjusių ir jau po žemėmis atgulusių balsai varpu virtę, na, panašiu į šitą, iš po tavo rankų, Kęstuti, dabar išskylančiu, garsėjančiu, laisvės šviesą skelbia?..

Mano brolis Varpas buvo drąsus, atkaklus, jautrus, sumanus ir... dažnai rizikuoti mėgęs. Jis suprato, kad ginklas tai krašutinė priemonė ginant šalį nuo priespaudos. Ir buvo įsitikinęs, kad šventa idėja turi būti viršesnė už bet kokį ginklą. Už tai Jis ir plunksnos nepaleido. Rašė ir rašė (daugiausiai eilėraščius) na, tokius maironiškus...

Kartą aš nustėrau. Meškeriodamas už kaimynų Sida-ravičių sodybos (Jie buvo išvežti. Tiesa, tik Zigmo žmona Anelė su vaikais) sumaniau apžiūrėti dar ir dar kartą tuos tuščius namus. Šiaip taip užsikoriau ir ant tvarto. Vos įkišau galvą tarp lentų viename tvarto krašte, kur jų buvo mažiau, kai pamačiau už šiaudų tolimame kampe žmogaus siluetą... Nejaugi jis? Viktoras? Čia, tokioje pavojingoje vietoje? Iš vienos pusės, čia pat, praeinantis vieškelis, iš kitos pusės – ežeras... Kur bėgti, jeigu iškiltų pavojus? Šių mano minčių įkandin, pastogės gyventojas ėmė dairytis. Aš norėjau greitai nusileisti žemyn, bet lentos kraštas, už kurio įsitvėręs laikiausi, triokstėlėjo ir žnektėlėjo ant dar nespėjusio sukietėti karvių mėšlo. Nieko tokio, kaip sako, „minkštai nusileidau“... Pakėliau galvą. O jau per plyšį, žiojėrantį tarp lentų, žiūrįs... Tikrai – Viktoras.

– Tai ca tu, varliau? Kas tau pasakė, kad aš čia?

– Aš nežinojau... Niekas man nepasakė. Aš šiaip sau norėjau ant tvarto pasidairyti.

– Na, gerai. Pasilipk į viršų... Paduosiu ranką.

Kai jis užsitempė mane į viršų, pamačiau, kad ant to tvarto tų šiaudų nebuvo daug... Tik kampe, kuriame sėdėjo

Viktoras, jų buvo daugiau. Įsikasęs ligi pat tų lentinių palandų – jis čia jautėsi kaip namie.

Aš jau noriu pradėti su juo pokalbį, o Jis: „Ne! Palauk...“ Tas „palauk“ jau buvo kone dešimtas iš jo lūpų. Pirštais beldžia į beldžia į planšetės šoną, ant kurio guli baltas popieriaus lakštas...

– Palauk... Aš čia noriu eilutes paskutiniojo posmo suriktuoti... Neina...

Žiūriu į brolių ir matau jį neriantį grioviais vilnijančių rugių dengiamais. Žiūriu aš, o ir tėvas nuo Jurkonio kalno, ten atsiklivęs su namų gyvuliais (aišku, sugintais į klonį už to kalno į tankų pušynėlį) ir slėpėsi nuo sribų...

– Tai tu matai? Ten mūs Viktoris bėga, – persimaino tėvas. Atpažįstu. Tai jis. Abu su tėvu nei gyvi, nei mirę. Mat jau lekia jam iš paskos dviese ir... šauda...

O buvo taip. Viktoro, civiliais drabužiais apsirengusio, tik su pistoletu, užeita pas kaimyną Petrą Kalėdą. Nespejo kojų sušilti, kai ant kiemo sribai. Viktoras šoko į priemonę ir užlindo į kampą už masyvių durų. Sribai sugriuvo į pirkią. Petras nieko nelaukęs ant stalo butelį.

Dažnai sribai, ieškoję tų banditų, suradę kamaroje lašinių ir kokį buteliuką, buvo laimingiausi: seilei tįstant tuos savo „žygius“ laistė – išgerdami ir užkąsdami. Kadangi sribai į trobą tada ne visi suėjo, tai pasilikę dviese lauke, po kurio laiko ir pamatė, kad už kaimyninių namų (už mūsų namų!) sodeliu prisidengdamas, kažkas bėga. Tiedu sribai ėmė vyti, šaudydami.

– Na, tai ar tu prisimeni? – vėl noriu pradėti kalbą su broliu, o jis savo: „Palauk, palauk – Jau išeina... Tuoj baigiu...“

Imu niūniuoti dainą „Kai mes išėjom iš gimto krašto, Priešai pastojų mums kelius // Bet ne žudyti mes brolių ejom // Tik laisvės minti jiems takus //“. Ir t. t. Manau, Jis mes tą savo eiliavimą ir pradės pritardamas su manimi dainuoti. Visada manęs prašydavo užvesti... Bet kur tau... Įnikęs į savo kūrybą ir niekas kitas Jam nė motais.

Menu, kad jo tas eilėraštis (Jis jį man perskaitė) buvo apie žmogų, nemylintį savo Tėvynės, jos atsižadėjusį, tiesą paniekinusį, visą anų kartų užaugintą gerumą, giliai į purvyną sunkiu batu įspaudusį, kad jokia lietuviškumo prošvaistėlė nesuspindėtų. Vienu žodžiu, Jis – Viktoras, negalėjo kitaip mąstyti matydamas ir gyvenime kokį nusisusį komjaunuolį parsiduodantį ir lengva ranka išduodantį. Jo pirmas priešas – tai buvo išdavikas, nes suprato, kad vanagai – sokolovininkai ardė partizanų gretas į jas siųsdami savo agentus, verbuodami ir pačius partizanus... Jis negalėjo būti abejingas melui, kuris visu savo niekšinguoju buvo brukamas nesusigaudantiems, silpnavaliams, tautos vaikams...

Aš jau po keturių dešimtmečių, kurdamas „Lietuvių godų“ laidą ir su čia mano minimu doru lietuviu Kęstučiu ją rengdamas transliavimui, kažkodėl visada prisimindavau ir tokį vieną tamsų rudens vakarą ir brolių Viktorą (Jis tada dar nebuvo partizanas), kai jis, ryšininkas, pasiėmė ir mane vykdyti jam pavestos užduoties.

– Po paraliais! Na, nesurandu tarp tų efektų ūkiančios pelėdos.

– O tu žiūrėk juostą, kurioje yra natūralūs paukščių efektai... – patariu garso režisieriui.

– Gerai sakai, – nusijuokia Kęstutis ir jau derina pelėdos

ūkima su modernia muzika, kuri imituoja lyg laužo sprag-sėjimą, lyg nendrių traškėjimą ir lyg iš labai toli ataidintį, tokį storą varpo garsą, tarsi būtų jis iš po žemių. Tai fonas – tai pelėdai ūkiant...

Kęstutis paleidžia magnetofoną, įrašinėjantį jau gatavą produkciją. Visus garsus ir garselius nustelbia pelėdos ūkavimas. Ką ji pranašauja? Laimę ar nelaimę? Viltį... šviesią viltį! Aktorinio žodžio meistrų meistras Henrikas Kurauskas skaito Kęstučio Genio poeziją, kurioje kiekviena eilutė Jo balso nuspalvinta, kad ir tarp dramatiškiausių situacijų, lyg koks šuoras gaivaus oro, lyg koks pluoštas šviesos mums buvo taip reikalingi anais pirmaisiais atgimusios Nepriklausomybės metais...

O ir tada, dar seniau... Ūkavo pelėda. Tikra. Man buvo gūdu, sėdinčiam Puščios miško pakraštyje, vienam paliktam brolio Viktoro. Sėdžiu vežime ir vis žiūriu į šviečiančią spingsulę ten kažkur kitoje Krivonių kaimo palaukėje. Į ten nuėjo Viktoras. Bet... Ką čia mes atvežėm? Turbūt kažką labai slapto?... Įkišu ranką po šiaudais, – ogi ginklai. Pagrabalioju kitoje pusėje – dėžė pilna šovinių ir granatų. Supratau. Krovinių Viktoras turi kažkam perduoti... Bet jis negrižta. Naktis vėsi, todėl galima sušalti į ragą. Pririšu vadeles prie medžio. Kumelaitė ramiai sau kramsnoja „abraką“ toliau... Eisiu. Tik susiruošiau, kad suūks pelėda... Šį kartą visai netoli, senoje kaimo liepoje... Ko tu čia nerimsti? Prieš gerą ar prieš blogą?... – Sumurmu sau ir risčia pasileidžiu per laukus link trobos, kurioje žiba lempa ir iš kurios pro pravirą langą jau girdžiu armoniką plyšaujant. A?... Tai čia vakarėlis..."

Prieinu. Šmurkštelėju pro praviras duris į virtuvę. Ir... O, viešpatie... Prie sienos pastatytas išbalęs Viktoras, o jam į pasmakrę įremtas pistoletas ir kartojamas klausimas:

– Sakyk, kas tave siuntė? Ko ir pas ką čia užėjai? Sakyk, nes kaip šunį nudėsiu...

Egzekucija tęsiasi. Viktoras tylėjo. O jei ir prakalbėdavo tai tą patį per tą patį: „Aš į vakarėlį atėjau..."

Aš gi, drebindamas apatinę lūpą, jau ketinau žengti Viktoro link, kai pamačiau jo pakeltą smagurį, kuris reiškė, – nė iš vietos! Stovėjau. Bjaurus, besikeikiantis balsas ir girto dvokas visai nesiderino su Lietuvos partizanu. O juk jis, besišvaistęs Viktoro panosėje pistoletu buvo visų žinomas partizanas – Uola!

Kažkas šokių kambaryje pradėjo klykti. Moteris – šaukėsi į pagalbą Uolą. Šis, būdamas „tikru džentelmenu“ su-

skubo pagalbos šauksmo link.

Tuomet Viktoras capt man už rankos ir per duris į nakties tamsą. Bėgome neilgai. Per pirmus pakelės krūmelius prasmukę, pagal Viktoro komandą kaip pagaliai kritom ant žemės. Tiesiai į balą. Aš jau ketinau surikt, bet Viktoras aplenkė.

– Cit, varliau! – Tiesiai į ausį tyliai, kaip tas žaltys, sušnypštė.

Pavojui praėjus, pasikėlėm ir stabtelėdami, pasiklausydami slinkom link vežimo...

– Aš jaučiau, kad šitas Uola – suskeldėjęs...

– Išdavikas? – Nustebau.

– Greičiausiai, kad taip bjauriai kvotė... Mane – jis juk pažino... Tai ko tada pristoję?

Mūsų abejonės buvo ne šiaip sau. Kitais metais Smališkės kaime Uola išdavė partizanus, žiemavojusius pas Leoną Paliutį. Iš viso žuvo tada penki ar septyni (gerai neprisimenu) vyrai. Pas Paliutį – dviese. Taigi išdavikui Uolai liežuvį pakišus, jų nebeliko.

Liko tik daina, kurią šimtus kartų vėliau užvesdavau vakarėliuose: // Nuliūdo mylima Dzūkija // Su vėju atlėkė žinia // Apsupo brolius partizanus // Stalino budelių minia. // Virš bunkerio kvatojo šmėklos // Ieškojo nekaltų aukų // Mielas Vėjūnai, Milžinėli // Aplaistėt bunkerį krauju //.

Po žygio į Krivonis, apie tai niekam nė žodžio neprasitariau. Nei broliams, nei tėvams. Tiesa, – Mamai, po gerų dešimties metų vis dėlto pasipasakojau. Išklausius, palin-gavo galva ir tarė:

– Tai, tai, Dzievuliau... Ar kas jums, vaikeliai, kadu už tai atlygis?

– Dievas ir Tėvynė! – nė nemirktelėjęs atsakiau Mamai, nusiklausęs, kaip partizanai sakydavo...

– Dievas, mažu... Mažu... Tiėvynė, kap galės...

Ką galėčiau, kaip dabar sako, reziumuoti dar apie partizano Varpo būdą. Bet tų savybių, kurias jau išsakiau, galiu pridėti, kad jis vertino žodžio ir paslapties laikymąsi. Ir mane taip mokė. Nekentė silpnavalių, bailių, na, ir, aišku, išdavikų, kurių atsirasdavo daugiau ir daugiau. Kai per „oblavą“ Puščios miške jį sužeidė, jis tik savo valios, ištvermės ir sumanumo dėka pabėgo. Slaugė jį jo mylimas brolis (Gerdašių vargonininkas) Vytautas su žmona Albinute. Pasak jų, nors jam žaizdą ir labai skaudėjo, bet jis nedejavo, kentė ir dar optimizmo žodžius mestelėdavo jį slaugiusiems: „Vilties nenustokim..." Drąsūs būkim. Ir ištvermingi. Pasiryžę laimėti!" – sakė, pro sukąstus dantis.

Tėsinys – kitame numeryje

VARPAS

Leistas politkalinių sovietinės koncentracijos stovyklose: 1955 m. Vorkutoje ir 1957 m. Įtoje, nuo 1975 m. iki 1989 m. – pogrindyje Lietuvoje. Atkurtas 1996 m. vasario mėn.

Leidėjai Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga, SL 22 09, ISSN 1648-0244.

Redakcijos adresas: **Edvardas Burokas**, Architektų g. 14-60, LT-04119 Vilnius, tel. 244-46-19, el. paštas edvardasburokas@gmail.com

Redaktorius **Algimantas Zolubas**, Architektų g. 8-4, LT-04119 Vilnius, tel. 244-21-57, el. paštas a.zolubas@gmail.com

Bendradarbiams honoraras nemokamas. Rašinių turinys gali nesutapti su redakcijos nuomone. Rašiniai ir nuotraukos negrąžinami.

„VARPAS“ internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=6381

Spaudinių pavidalu „VARPAS“ platinamas per LLKS skyrius.

Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga (kodas 191913666)

Atsiskaitomoji sąskaita AB Bankas Swedbank, AB;

Sąskaita Nr. LT62 7300 0100 0249 2325

Išleido ir spausdino „Baltijos kopija“. Kareivių g. 13 b, Vilnius. Tiražas 800 vnt.

Aukos VARPUI

Už aukas „Varpui“ dėkojame:

M. Šironienei – 50 Lt, V. Lapėnienėi (Reškutėnai) – 20 Lt,
S. Puluiškiui – 50 Lt, J. Želionienei – 50 Lt,
G. Kaluinai – 100 Lt, G. Sakalauskienei – 10 Lt,
A. Liepaitei – 15 Lt, A. Valaikienei – 20 Lt,
G. Amonas (JAV) – 150 USD čekis,
V. Kriščiūnui (Kanada) – 40 USD čekis, J. Burokui – 400 Lt.
Dėkojame už pervestus 2 proc. nuo pajamų mokesčio.

Už nuotraukas dėkojame: Audriui Gražiui,
Aistei Smilgevičiūtei, Rasai Stanevičiūtei

Teštinis sąrašas

asmenų, kuriems pripažintas rezistentų teisinis statusas.

Vadovaudamasis Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisijos 2011 m. birželio 22 d. posėdžio protokolas Nr. 2PD-206 išvadamis, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras įsakymu pripažino teisinį statusą šiems pasipriešinimo okupacijai (rezistencijos) dalyviams:

KARIO SAVANORIO:

Juliui Adomaičiui, gim. 1931 m. Šiaulių apskr. Skaistgirio vlsč., (po mirties), Prisikėlimo apygardos Kunigaikščio Žvelgaičio rinktinės Antano Juozapavičiaus tėvūnijos Patašono būrio partizanui, žuvusiam 1958 m. ginkluoto susirėmimo metu.

Vincui Aidukauskui (Adukauskui), gim. 1914 m. (1920 m.) Lenkijoje, Krasnavo vlsč. Paliūnų k., (po mirties), Tauro apygardos partizanui, žuvusiam 1945 m. ginkluoto pasipriešinimo sovietinei okupacijai kovoje.

Juozui Karaliui, gim. 1908 m. Marijampolės apskr. Padovinio vlsč., (po mirties), partizanui, skyrininkui, žuvusiam 1945 m. ginkluoto pasipriešinimo sovietinei okupacijai kovoje. Kario laipsnis – jaunesnysis puskarininkis.

Vincui Vytautui Lietuvninkui, gim. 1930 m. Marijampolės apskr. Padovinio vlsč., (po mirties), Tauro apygardos partizanui, žuvusiam 1945 m. ginkluoto pasipriešinimo sovietinei okupacijai kovoje.

Vitui (Vytautui) Prabuliui, gim. 1923 m. Seinų apskr. Punsko vlsč., (po mirties), Tauro apygardos Vytauto rinktinės 4-osios kuopos 4-ojo būrio partizanui, skyriaus vadui, žuvusiam 1949 m. ginkluoto pasipriešinimo kovoje.

Vaclovui Rekašiui, gim. 1897 m. Telšių apskr. Žarėnų vlsč., (po mirties), asmeniui, kuris 1940 m. birželio 15 d. ėjo Lietuvos Respublikos policijos tarnybą ir pirmosios sovietinės okupacijos (1940 – 1941 m.) metu buvo suimtas, įkalintas, nuteistas ir mirė 1943 m. įkalinimo metu po teismo nuosprendžio įsiteisėjimo. Atsargos kario laipsnis – vyresnysis puskarininkis.

Anuprui Vytautui Sirutavičiui, gim. 1926 m. Šiaulių apskr. Šiaulių vlsč., (po mirties), Kėstučio apygardos Vytauto Didžiojo rinktinės Jono Beloglovo-Algio būrio Antano Arbuzo-Eivos skyriaus partizanui, žuvusiam ginkluoto susirėmimo metu 1946 m.

Petrui Skurauskui, gim. 1901 m. Šiaulių apskr. Linkuvos vlsč., (po mirties), 1941 m. birželio 22-28 d. sukilimo dalyviui.

Konstantinui (Kostui) Staneikai, gim. 1930 m. Vilkaviškio apskr. Pilviškių vlsč., (po mirties), Tau-

ro apygardos Žalgirio rinktinės 69-osios kuopos rezervinio būrio, dalyvavusio ginkluotose operacijose, partizanui, būrio vadui.

LAISVĖS KOVŲ DALYVIO:

Vytautui Bačiui, gim. 1932 m. Ukmergės apskr. Želvos vlsč., pagrindinio spaudos platintojui.

Juozui Jonui Buškevičiui, gim. 1914 m. Alytaus apskr. Miroslavo vlsč., (po mirties), Dainavos apygardos partizanų rėmėjui.

Aldonai Domicelai Banienei-Miliauskaitei, gim. 1925 m. Trakų apskr. Aukštadvario mstl., (po mirties), Dainavos apygardos partizanų rėmėjai, pagrindinės organizacijos narei, pagrindinio spaudos platintojai.

Pranui Drungilui, gim. 1898 m. Kretingos apskr. Salantų vlsč., (po mirties), Žemaičių apygardos Kardo rinktinės partizanų ryšininkui ir rėmėjui.

Bronislavai (Bronei) Drungilienei-Joskaudaiti, gim. 1910 m. Kretingos apskr. Darbėnų vlsč., (po mirties), Žemaičių apygardos Kardo rinktinės partizanų rėmėjai.

Antanui Grebliauskui, gim. 1926 m. Trakų apskr. Žaslių vlsč., pagrindinės organizacijos LLA nariui.

Juozui Griciui, gim. 1924 m. Šiaulių apskr. Kuršėnų vlsč., asmeniui, kitokiais būdais dalyvavusiam kovoje už Lietuvos nepriklausomybę.

Onai Danutei Irnienei-Šviežauskaitei, gim. 1935 m. Alytaus apskr. Jiezno vlsč., pagrindinės organizacijos „Lietuvos jaunieji partizanai“ narei.

Povilui Kazerskui, gim. 1922 m. Kauno apskr. Pakuonio vlsč., Viesulo būrio partizanų ryšininkui ir rėmėjui.

Mykolui Klungevičiui, gim. 1904 m. Biržų apskr. Pasvalio vlsč., (po mirties), Lietuvos Respublikos atsargos karininkui, kuris iki 1940 m. birželio 15 d. veikė stiprindamas Lietuvos valstybės nepriklausomybę ir dėl šios veiklos pirmosios sovietų (1940 – 1941 m.) okupacijos metu suimtas, įkalintas, nuteistas mirties bausme ir mirties bausmė įvykdyta.

Juozui Mandeikai, gim. 1905 m. Alytaus apskr. Alytaus vlsč., (po mirties), pagrindinės organizacijos nariui, pagrindinio spaudos platintojui.

Onai Siratavičienei (Sirutavičienei)-Strimaiti, gim. 1892 m. Šiaulių apskr. Pašiaušio vlsč., (po mirties), Kėstučio apygardos Vytauto Didžiojo rinktinės Jono Beloglovo-Algio būrio partizanų ryšininkei ir rėmėjai.

Eduardui Vytautui Skritulskui, gim. 1932 m. Kauno m., asmeniui, kitokiais būdais dalyvavusiam kovoje už Lietuvos nepriklausomybę.

Paroda Europos Parlamente
„PO SVETIMU DANGUM:
Lietuvos gyventojai sovietų lageriuose ir tremtyje 1940–1958 m.“

Aistės Smilgevičiūtės grupė su programa
„BROLIAI“
partizanų apygardose“ Varėnoje

